

Paula Stevens, een geleerde taalverliefde

De jury was onder de indruk van haar vertaaloeuvre: 'omvangrijk, divers, en vooral telkens weer van hoge kwaliteit. Het werk van een geleerde taalverliefde'. **Paula Stevens** (1955), alumna Noors 1985, vertaalde meer dan 85 romans van Noorse schrijvers. Dit jaar ontving ze daarvoor – na vele andere eerbewijzen – de Martinus Nijhoff Vertaalprijs van het Cultuurfonds.

 DORIEN VRIELING

BOEKEN

 [IVDNT.ORG/ZOEKEN/PAULA+STEVENS](https://www.ivdnt.org/zoeken/paula+stevens)

Vlak bij het huis van Paula Stevens ligt een schietbaan. Dat wist ze niet, totdat ze er laatst eentje nodig had. In het boek dat ze nu vertaalt, gaat het veel over jagen en geweren. Dus toog ze naar de schietbaan. 'Ik kreeg uitgebreid uitleg. En als ik straks klaar ben met die passage in het boek, laat ik 'm daar even lezen.'

Als vertaler Noors-Nederlands, met ruim 85 boeken op haar naam, komt Paula Stevens al meer dan 40 jaar in allerlei paral-

le universele terecht. In de wereld van de weefgetouwen bijvoorbeeld – hoe werden die vroeger gebruikt, welke vaktermen zijn er? 'Daarvoor ging ik dan weer naar een weefatelier. Je kunt natuurlijk ook van alles vinden op Wikipedia, maar dan weet je nog niet of mensen die woorden ook echt gebruiken. Ik wil ze horen praten.'

Dat ze koos voor de studie Scandinavistiek had ook te maken met die voorliefde voor andere werelden. Als kind las ze veel Scandi-

navische kinderboeken. 'Ik groeide op in Leeuwarden – geen grote stad, maar toch een stad. In die boeken woonden kinderen aan een fjord, ze moesten elke dag door de sneeuw, er waren wolven. Ik herinner me een boek over Groenland, waar ze een oude oma gewoon op een ijsberg zetten, waar ze dan zou blijven tot ze doodging. Alles was heel anders en spannend.'

Na haar afstuderen richtte ze samen met studiegenoten het Scandinavisch Vertaal-

FOTO JASPAR MOULIN

LEESTIPS voor de zomer

Welke door Paula Stevens vertaalde Noorse boeken moeten we deze zomer volgens haar lezen?

en Informatiebureau op. In eerste instantie vertaalde ze vooral zakelijke teksten. 'Dan ging het bijvoorbeeld om een handleiding voor een worstsnijmachine. Ik heb ook weleens een bouwbestek voor een sporthal in Drachten uit het Noors vertaald. Ik hoop dat die nooit gebouwd is, want ik had geen idee wat ik aan het doen was.'

Ze deed haar best om voet aan de grond te krijgen bij literaire uitgeverij, maar dat duurde even. 'In het begin was ik alleen maar bezig met netwerken. Ik zat natuurlijk in Groningen, en het wereldje bevond zich in Amsterdam, niet alleen de uitgeverijen, maar ook de vertalers.' Met een collega toog ze naar de Frankfurter Buchmesse. 'Dan vroeg ik een Noorse uitgever: heb je nog contact gehad met Nederlandse uitgeverij, en over welk boek dan? En daarna zei ik tegen die Nederlandse uitgever: "goh, ik hoorde dat je belangstelling hebt voor dat boek, ik kan het wel voor je lezen." Zo rolde ik het vak in.'

Sindsdien vertaalde ze onder meer Johan Harstad, die in Nederland populair werd met *Max*, *Mischa* en *het Tet-offensief* en *Buzz Aldrin, waar ben je gebleven*, en Herbjørg Wassmo, auteur van de Dina-trilogie en de Tora-trilogie. Heel verschillende auteurs. 'Lange tijd kwamen er vooral politieke boeken uit Scandinavië, maar in de jaren negentig veranderde dat. Toen werd *De wereld van Sofie* van Jostein Gaarder een groot succes, en later *Anna*, *Hanna* en *Johanna* van Marianne Fredriksson. Nu wordt er van alles vertaald, van klassiekers tot heel experimentele boeken. Ook leuk voor mij, want alleen maar één genre boeken vertalen is heel saai.'

De Scandinavische misdaadromans zijn al jaren niet aan te slepen in Nederland, maar die vertaalt Stevens niet. 'Veel is in mijn ogen

gewoon niet zo goed, en je krijgt veel minder de kans een band op te bouwen met de auteur, want het moet vaak snel. Voor romans is meer tijd, en vaak mag je boek na boek van dezelfde schrijver doen – dat is veel leuker. Ik leer ze kennen en overleg veel met ze.'

Bijvoorbeeld over typisch Noorse zinnen. De taal zelf is niet per se lastiger of minder lastig te vertalen dan een andere taal, zegt Stevens, het wordt vooral een uitdaging wanneer ze tegen culturele verschillen aanloopt. 'Als een Noor schrijft: "Hij had geen tijd om zijn schoenen uit te doen", dan ligt daar van alles in besloten. In Noorwegen doet iedereen thuis z'n schoenen uit. Heeft iemand daar geen tijd voor, dan moet hij wel veel haast hebben of overstuur zijn. Dat kun je dus niet letterlijk vertalen, maar ik wil ook voorkomen dat ik een uitlegzinnetje moet toevoegen – de lezer zit in een roman, niet in non-fictie. Dus dan maak ik er vaak iets anders van: in dit geval verving ik gewoon "schoenen" door "jas".'

Ook iets waar ze vaak tegenaan loopt: het grote verschil in landschap. 'Noren kunnen eindeloos doorgaan over bergen. Waar zij honderd woorden voor "rots" en "berg" hebben, hebben wij er misschien vijf. Je kunt niet blijven zeggen "kleine berg", "iets grotere berg", dus daar moet je inventief zijn. En soms dingen weglaten.'

Dat soort gepuzzel, dat maakt het werk nog altijd zo de moeite waard voor Stevens. 'Er is geen vast recept. Als ik in één boek een goede uitleg van een begrip heb kunnen geven, betekent dat niet dat het in een ander boek ook op die manier kan. Het is allemaal afhankelijk van context, van de waarde die een zin in dat ene boek heeft, en van de stijl van de schrijver.'

Wildgroei

Nina Lykke (2021)

'Een heerlijk venijnig boek over een huisarts die aan de drank is. Elin is getrouwd, maar krijgt een minnaar en moet het huis uit. Ze slaapt op de onderzoeksbank in haar praktijk, waar haar enige gesprekspartner het skelet in de hoek is. In haar klagende patiënten heeft ze steeds minder zin. Vol geestige observaties, en geen moment zeurderig – Elin weet dat ze het allemaal aan zichzelf te danken heeft.'

Heterdaad

Johan Harstad (2018).

'Een persiflage op de misdaadroman, over een vergeten misdaadschrijver die wordt herontdekt door iemand die een afstudeerscriptie over hem maakt. De voetnoten van het boek zijn langer dan de eigenlijke tekst op de pagina's. Harstad is een van mijn favoriete schrijvers. Hij weet een wereld op te roepen waar je in wilt blijven hangen.'

De onzichtbaren

Roy Jacobsen (2020)

'De natuurbeschrijvingen in de boeken van Roy Jacobsen zijn prachtig. Zijn boeken – dit boek is onderdeel van een trilogie, die voorlopig uit vier delen bestaat – gaan over een zelfvoorzienende familie die op een eiland woont. Alle grote tegenslagen bieden ze laconiek het hoofd: het is wat het is. Heel zen, vooral fijn om te lezen als je op reis gaat naar Noorwegen.'

De zusterklokken

Lars Mytting (2019)

'Eerste deel van een trilogie die zich afspeelt in het Gudbrandsdal, een van de meest traditionele dalen van Noorwegen. Voor andere boeken in deze serie heb ik een cursus schieten en een cursus maaien met een zeis gevolgd. Het is een historische roman, maar heel spannend. De hoofdpersonen zijn heel vooruitstrevend. Maar ga je op vakantie naar Normandië, dan is Myttings *De vlamberken* een aanrader, een intrigerend boek over goed en fout, verzet en collaboratie in de oorlog.'